

ZBIGNIEW ŻÓŁTOWSKI

W SPRAWIE DOKONYWANIA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH W ZAKŁADACH EKSPLOATUJĄCYCH NIEKTÓRE ZŁOŻA KOPALIN

WIELKI wysiłek, jaki całe społeczeństwo wkłada w budowę państwa socjalistycznego, powinien być racjonalnie wykorzystany tak, aby przy minimum nakładów można było osiągnąć maksimum korzyści i w ten sposób przyspieszyć poprawę bytu mas pracujących. Szczególne znaczenie ma to przy dokonywaniu inwestycji, które tylko wtedy spełniają należycie swoją rolę, o ile realizacja ich przebiega planowo, bez niespodziewanych trudności i o ile powstałe w ich wyniku nowe zakłady przemysłowe, górnicze i inne mają obiektywną możliwość planowej i rytmicznej produkcji. Każdy wstrząs w produkcji narusza równowagę w ogólnym planie gospodarczym i może pociągnąć za sobą załamanie produkcji innych zakładów.

Planowanie wielu inwestycji dotyczące wielkości zakładów, ich lokalizacji oraz techniki produkcji opiera się na danych geologicznych dotyczących złóż kopalin. Wiadomo przecież, że złoża kopalin są jedną z głównych podstaw gospodarki narodowej, a rytmiczność produkcji wielu zakładów zależy w dużym stopniu od przebiegu eksploatacji tych złóż.

Tylko dokładne rozpoznanie złoża, a w szczególności jego ułożenia i warunków geologicznych, w jakich prowadzona będzie eksploatacja, daje gwarancję, że kopalnia będzie właściwie zaprojektowana, a rozpoznanie rozmieszczenia w złożu kopaliny różnego rodzaju i jakości — że zakład przerobczy otrzyma surowiec nadający się do zaplanowanej produkcji.

Te wszystkie przesłanki zadecydowały o konieczności wydania przepisów uzależniających dokonywanie nakładów inwestycyjnych w zakładach dysponujących złożami kopalin od uprzedniego dokładnego rozpoznania złoża.

Uchwała nr 864 Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie ustalenia i zatwierdzenia (dokumentowania) złóż kopalin i rozmiaru dokonywania inwestycji przed przystąpieniem do eksploatacji złoża (Monitor Polski Nr A-90, poz. 1404) zabrania dokonywania nakładów inwestycyjnych związanych z rozpoczęciem lub prowadzeniem eksploatacji złoża, o ile złoże nie zostało należycie rozpoznane.

Należy przypomnieć, że przez nakłady inwestycyjne związane z rozpoczęciem lub prowadzeniem eksploatacji złoża rozumie się nie tylko nakłady związane z budową kopalni oraz z zakupem urządzeń służących bezpośrednio lub pośrednio do eksploatacji złoża, ale również z budową zakładów przerobczych, jak np. cegielni, koksowni, cementowni itp.

W myśl postanowień § 4 uchwały nr 864 przystąpienie do eksploatacji złoża kopaliny, a właściwie dokonywanie inwestycji w zakładzie dysponującym takim złożem może nastąpić dopiero po zatwierdzeniu stopnia poznania jego zasobów w kategorii A. Zatwierdzenie stopnia poznania zasobów złoża w niższej kategorii uprawnia jedynie do wstępnych prac związanych ze sporządzeniem dokumentacji projektowo-kosztorysowej. Wyjątek od tej zasady wprowadza § 5 uchwały, w myśl którego Przewodniczący Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego po zasięgnięciu opinii Prezesa Centralnego Urzędu Geologii pomimo zatwierdzenia zasobów złoża w niższej kategorii lub podkategorii może udzielić zezwolenia na czynienie nakładów na inwestycje lub wykorzystywanie gospodarcze złoża w rozmiarze większym niż przewidziany w uchwale. Zezwolenie takie może być uwarunkowane wypełnieniem określonych wymagań.

BRAK dostatecznych kadr i środków potrzebnych do dokładnego rozpoznania wszystkich złóż kopalin w państwie, trudności techniczne napotymane w niektórych przypadkach przy rozpoznawaniu złóż robotami geologiczno-rozpoznawczymi oraz przesłanki ekonomiczne nakazywały zrewidowanie postanowień uchwały nr 864.

Pełne dokumentowanie złoża połączone jest z wykonaniem wyrobisk według gęstej siatki rozpoznawczej. Wykonanie tych prac jest kosztowne, sięga bowiem niejednokrotnie setek tysięcy i milionów złotych. Wydatki takie są całkowicie uzasadnione, jeżeli mają być podstawą dużych inwestycji związanych z eksploatacją złoża lub przeróbką kopalin, nie mają jednak uzasadnienia, jeżeli wartość zamierzonej inwestycji, a więc ryzyko, jakie państwo ponosi, jest niewielkie. Niezależnie od przesłanek ekonomicznych pełna dokumentacja złoża na podstawie wyników robót geologiczno-rozpoznawczych jest w pewnych przypadkach technicznie niewykonalna.

Z tych względów należało złagodzić w pewnych przypadkach postanowienia uchwały nr 864 i umożliwić dokonywanie inwestycji w zakładach eksploatujących niektóre złoża kopalin z chwilą zatwierdzenia stopnia poznania zasobów złoża w niższej kategorii.

Uchwała nr 162 Rady Ministrów z dnia 10 kwietnia 1954 r. w sprawie dokonywania nakładów inwestycyjnych w zakładach eksploatujących niektóre złoża kopalin (Monitor Polski Nr A-37, poz. 506), wprowadzając wyjątki od zasad przyjętych w uchwale nr 864, pozwala zmniejszyć wydatki na rozpoznanie złoża tam, gdzie to jest możliwe ze względów ekonomicznych bądź technicznych.

Do złóż, których udokumentowanie robotami geologiczno-rozpoznawczymi w kategorii A jest technicznie niemożliwe, należą złoża, które wykazują znaczną zmienność formy i budowy oraz dużą zmienność w rodzaju i jakości kopaliny. Złoża takie mogą być dokładnie zbadane tylko przy pomocy robót górniczych, będących w istocie jednocześnie robotami eksploatacyjnymi. Nawet bardzo szczegółowe roboty geologiczno-rozpoznawcze prowadzone innymi sposobami nie dają możliwości ustalenia zasobów złóż w kategorii B i A i dlatego uchwała dopuszcza czynienie nakładów inwestycyjnych związanych z eksploatacją już po zatwierdzeniu stopnia poznania zasobów złoża w podkategorii C₁ pod warunkiem, że jakość kopaliny określona zostanie według wymagań przewidzianych dla kategorii A.

Aby nie było wątpliwości, o jakie złoża chodzi, § 1 ust. 2 uchwały upoważnia Prezesa Centralnego Urzędu Geologii do szczegółowego określenia tych złóż.

Prezes CUG, korzystając z delegacji, określił w instrukcji nr 1 z dnia 30 kwietnia 1954 r. w sprawie ustalenia (dokumentowania) zasobów złóż kopalin stałych, że:

- 1) przez formę złoża rozumie się geometryczny sposób jego wykształcenia (pokłady, żyły, soczewki itp.);
- 2) przez budowę złoża rozumie się sposób jego ułożenia w skorupie ziemskiej (sfaldowania, wymycia itp.) oraz sposób rozmieszczenia kopaliny w złożu (np. sferosyderyty w ilastej serii rudonośnej);

- 3) przez złoża, które wykazują znaczną zmienność formy i budowy oraz dużą zmienność w rodzaju i jakości kopaliny rozumie się w szczególności:
- a) osadowe złoża o bardzo zmiennej miąższości, skomplikowanej budowie i bardzo zmiennym składzie petrograficznym,
  - b) złoża gniazdowe,
  - c) małe i skomplikowane złoża żyłowe o zmiennej mineralizacji,
  - d) bardzo skomplikowane złoża żyłowe,
  - e) skomplikowane złoża polimetaliczne o bardzo zmiennej mineralizacji,
  - f) okruchowe złoża złota rodzimego i rud cyny.

Powyższe złoża należą do grupy IV i V według podziału przyjętego w cytowanej instrukcji.

PORÓWNUJĄC projekty instrukcji szczegółowych dotyczących ustalania zasobów złóż poszczególnych kopalni, okazuje się, że podział ten ma zastosowanie niemal jedynie do rud metali nieżelaznych (arsenu, cyny, kobaltu itp.), wskutek czego postanowien § 1 ust. 1 uchwały nr 162 nie można stosować w szerszym zakresie do złóż kopalni określonych w innych instrukcjach szczegółowych Prezesa Centralnego Urzędu Geologii.

Po rozpoczęciu eksploatacji dokumentacja geologiczna takiego złoża powinna być uzupełniana, a otrzymane wyniki (w szczególności plany, przekroje przez złoża i profile wyrobisk) powinny być corocznie przysyłane do Biura Dokumentacji Geologicznej przy Centralnym Urzędzie Geologii w terminie do dnia 31 marca następnego roku. Wyniki te nie wymagają już zatwierdzenia przez Komisję Zasobów Kopalni.

Są kopaliny, których zapotrzebowanie jest niewielkie i może być pokryte z wyrobisk wykonanych przy ustalaniu zasobów złoża takiej kopaliny nawet w podkategorii C₁. Do kopalni takich należy zaliczyć w szczególności nefryt, kryształły górskie, lidy, granat, łupki szliflerskie. Ponieważ w tych warunkach wykonywanie wszystkich robót geologiczno-rozpoznawczych koniecznych do ustalenia zasobów złoża w kategorii B lub A byłoby rozrzućnością, uchwała nr 162 zezwala na dokonywanie inwestycji związanych z rozpoczęciem lub dalszym prowadzeniem stałej eksploatacji takiego złoża po zatwierdzeniu stopnia poznania jego zasobów w podkategorii C₁ pod warunkiem, że jakość kopaliny w złożu została udokumentowana według wymagań przewidzianych dla kategorii A. Jeżeli przewiduje się, że eksploatacja takiego złoża będzie prowadzona tylko sezonowo lub przez okres krótszy niż jeden rok, nakłady inwestycyjne w zakładzie dysponującym złożem mogą być dokonane nawet po zatwierdzeniu stopnia poznania zasobów złoża w podkategorii C₂ z tym jednak, że jakość kopaliny powinna być udokumentowana w kategorii A.

W czasie eksploatacji dokumentacja geologiczna takiego złoża powinna być uzupełniana w omówiony wyżej sposób.

Złagodzenie przepisów uchwały nr 864 w stosunku do zakładów dysponujących złożem kopaliny, na którą zapotrzebowanie w gospodarce uspołecznionej jest niewielkie, może nastąpić jednak tylko wtedy, gdy eksploatacja złoża lub przeróbka kopaliny nie wymaga nakładów inwestycyjnych w postaci budowy trwałych budynków kopalnianych i administracyjnych, osiedli mieszkaniowych, stałych zakładów przerobczych, bocznic normalnotorowych, stałych linii wąskotorowych, stałych dróg, mostów i wiaduktów oraz zabudowanych na stałe maszyn i urządzeń przeznaczonych do eksploatacji danego złoża.

O ile eksploatacja złoża lub przeróbka kopaliny wymagałyby inwestycji trwale związanych z terenem lub też budowy maszyn i urządzeń specjalnie przeznaczonych dla danego złoża i nie mogących mieć innego zastosowania, dokonanie inwestycji mogłoby nastąpić jedynie po udokumentowaniu i zatwierdzeniu stopnia poznania zasobów złoża w kategorii A — zgodnie z uchwałą nr 864.

Omówione postanowienia § 2 uchwały nr 162 dotyczą także inwestycji w zakładach dysponujących złożem, którego zasoby umożliwiają eksploatację tylko w niewielkim rozmiarze, mimo że złożo to zawiera kopalinę, na którą jest duże zapotrzebowanie.

Trzecią grupę zakładów objętych postanowieniami uchwały nr 162 określa § 3 tej uchwały. Należą do niej zakłady: ceramiki budowlanej, wapienno-piaskowe, wapiennicze, kaflarskie, przemysłu farb ziemnych oraz przetwórcze kredy — mające raczej lokalne znaczenie. Wskutek małej zdolności produkcyjnej, której granicę określa uchwała, i oparciu produkcji o małe złoża, których zasoby są w wielu przypadkach skąpe — nakłady i ryzyko inwestycyjne w takich zakładach są niewielkie. Wskutek tego należało ograniczyć nakład kosztów na dokumentację geologiczną złóż kopalni, których eksploatacja ma zabezpieczyć produkcję tych zakładów i poprzestać na ustaleniu zasobów złóż podkategorii C₁ z tym, że jakość kopaliny powinna być udokumentowana w kategorii A. W niektórych zakładach nie można dokonywać większych inwestycji, gdyż wyczerpanie zasobów złoża uniemożliwiłoby amortyzację tych inwestycji. W wielu przypadkach również i koszty związane z ustaleniem zasobów takich złóż nie zdążyłyby się zamortyzować. Biorąc pod uwagę powyższe oraz to, że sam fakt produkcji zakładu w przeszłości lub w teraźniejszości dowodzi, że kopalina znajdująca się w złożu nadaje się do produkcji danego zakładu, należy w ogóle zaniechać ustalania zasobów takich złóż.

W tych warunkach uchwała zwalnia czynne i znajdujące się w odbudowie zakłady wymienione w § 3 ust. 1 pkt 2—7 od obowiązku ustalenia zasobów złoża, jeżeli ponowne rozpoczęcie lub prowadzenie eksploatacji nie wymaga nakładów bądź wymaga łącznych nakładów inwestycyjnych do miliona złotych. Swobodę decyzji w sprawie dokonywania nakładów inwestycyjnych do łącznej wysokości 250 tysięcy złotych pozostawiono kierownikowi zakładu. Inwestycje o wartości w granicach 250 tys. — 1 milion złotych mogą być dokonywane jedynie za zgodą ministra, któremu zakład podlega. Należy podkreślić, że określone granice, w jakich mogą być dokonywane inwestycje, dotyczą nie jednorazowych nakładów, lecz łącznie wszystkich nakładów, jakie będą dokonywane w zakładzie do końca jego istnienia, przy czym nie obejmują one nakładów inwestycyjnych związanych z ustaleniem zasobów złoża.

Przewodniczący Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego na podstawie opinii Prezesa Centralnego Urzędu Geologii może zezwolić na wyższe nakłady inwestycyjne w takich zakładach bez obowiązku ustalania zasobów złoża, jednak niewątpliwie decyzja taka będzie wydawana jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

Ponieważ całkowite zwolnienie zakładów z obowiązku ustalenia zasobów złoża w przypadku dokonywania drobnych inwestycji mogłoby utrudnić ewidencję złóż oraz sporządzenie bilansu ich zasobów, uchwała uzależnia możliwość dokonania takich inwestycji od uprzedniego zarejestrowania złoża w Centralnym Urzędzie Geologii.

Zasady i tryb rejestrowania złóż określi Prezes Centralnego Urzędu Geologii. Należy przypuszczać, że rejestrujący złożo będzie obowiązany określić jedynie położenie złoża, wskazać rodzaj i jakość kopaliny, podać nazwę przedsiębiorstwa eksploatującego złożo oraz liczby dotyczące wydobycia kopaliny.

Do czwartej i ostatniej grupy zakładów objętych postanowieniami uchwały nr 162 należą zakłady dysponujące złożem mineralnych surowców budowlanych, przeznaczonym do eksploatacji przez inwestora (wykonawcę) na potrzeby wykonywanej inwestycji drogowej, budowlanej lub robót remontowych i leżącym w zasięgu transportu inwestora (wykonawcy). Przez tego rodzaju złoża należy rozumieć w szczególności złoża kamienia, piasku i żwiru, a w pewnych przypadkach również i gliny, z których kopalina będzie wydobywana przez inwestora lub wykonawcę do robót

budowlanych lub remontowych, jak np. do zaprawy murarskiej i betonu używanego przy danej budowie bądź do budowy i naprawy drogi. Złożyć takie powinno być położone blisko budowy, tak aby kopalnie można było przewozić normalnym transportem miejscowym, jakim posługuje się wykonawca czy inwestor (samochody, traktory, furmanki) na budowie.

O stosowaniu postanowień uchwały nr 162 do tych złóż decyduje nie ich wielkość, lecz cel, dla którego mają być eksploatowane, i środki użyte przy eksploatacji.

Ponieważ eksploatacja złoża trwa tylko przez okres wykonywania budowy, bądź też odbywa się sezonowo w okresie prowadzenia robót remontowych, a inwestycje niezbędne do rozpoczęcia lub prowadzenia eksploatacji nie są trwale związane z terenem i mogą być wykorzystane przy eksploatacji innego złoża, uchwała zezwala na dokonywanie takich inwestycji po zatwierdzeniu stopnia poznania zasobów złoża w podkategorii C₁ bądź też C₂, jeżeli przewiduje się, że eksploatacja będzie prowadzona tylko sezonowo lub przez okres krótszy niż jeden rok. Jakość kopaliny powinna być udokumentowana w kategorii B.

Jeżeli nakłady inwestycyjne związane z rozpoczęciem lub prowadzeniem eksploatacji nie przekroczą 1 miliona złotych, mogą być one dokonane bez ustalenia zasobów złoża na warunkach takich samych, jak w omówionych już zakładach grupy III.

W przypadku konieczności dokonania nakładów inwestycyjnych związanych z budową trwałych budynków kopalnianych i administracyjnych, osiedli mieszkaniowych, stałych zakładów przerobczych, bocznic normalnotorowych, stałych linii wąskotorowych, stałych dróg, mostów i wiaduktów, zabudowanych na stałe maszyn i urządzeń przeznaczonych do eksploatacji danego złoża, jak również w przypadku położenia złoża daleko od miejsca, w którym ma być użyta kopalina, i konieczności użycia z tego względu środków transportu publicznego w postaci np. kolei lub eksploatacji złoża dla potrzeb wielu inwestycji budowlanych — nakłady inwestycyjne związane z rozpoczęciem lub prowadzeniem eksploatacji mogą być bez względu na ich wielkość dokonywane tylko po uprzednim ustaleniu zasobów złoża w kategorii A, zgodnie z postanowieniem § 4 uchwały nr 864.

Niezależnie od omówionych ułatwień przy dokonywaniu nakładów inwestycyjnych uchwała upoważnia Prezesa Centralnego Urzędu Geologii do określenia w drodze instrukcji szczególnego sposobu i trybu ustalania oraz zatwierdzania stopnia poznania zasobów złóż, do których mają zastosowanie postanowienia uchwały. Na podstawie tej delegacji w instrukcjach szczególnych dotyczących ustalania zasobów złóż po-

szczególnych kopalni dozwolony został w pewnych przypadkach uproszczony sposób pobierania prób, jak również i uproszczony sposób badania jakości kopaliny, aby jak najbardziej ułatwić ustalenie zasobów złoża.

Ażeby przy stosowaniu uchwały nr 162 nie było wątpliwości i żeby nie była ona interpretowana zbyt szeroko — Komisja Zasobów Kopalni w myśl § 7 uchwały powinna przy zatwierdzaniu zasobów omówionych wyżej złóż każdorazowo stwierdzić, że zasoby złoża zostały poznane w stopniu wymagającym tą uchwałą i że zatwierdzenie stopnia poznania zasobów złoża uprawnia do dokonywania nakładów inwestycyjnych w rozmiarach w niej określonych.

PODEJMUJĄC uchwałą nr 162 Rada Ministrów zmieniła jednocześnie postanowienie § 6 uchwały nr 864, w myśl którego eksploatujący lub w inny sposób dysponujący złożem kopaliny w chwili wejścia w życie uchwały nr 864 obowiązany był ustalić stopień poznania zasobów tego złoża według posiadanego stanu wiadomości o tym złożu i uzyskać zatwierdzenie stopnia poznania przez Komisję Zasobów Kopalni w terminie do dnia 31 grudnia 1953 r. Termin ten nie mógł być często z przyczyn obiektywnych dotrzymany, wobec czego zaszła konieczność przedłużenia go do dnia 31 grudnia 1955 r.

Niezależnie od tego, czy zakład dysponujący złożem ma zamiar robić inwestycje czy też nie, obowiązany jest on w tym terminie udokumentować zasoby posiadanego złoża.

Zadna jednak poważniejsza inwestycja o wartości przekraczającej 1 milion złotych nie może być już obecnie dokonana w czynnym zakładzie bez uprzedniego ustalenia stopnia poznania złoża, a inwestycje do miliona złotych mogą być dokonywane bez uprzedniego ustalenia jedynie do dnia 31 grudnia 1954 r. Wyjątek od tej zasady może być uczyniony jedynie na podstawie zezwolenia Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego wydanego na wniosek właściwego ministra zaopiniowany przez Prezesa Centralnego Urzędu Geologii.

Należy tu podkreślić, że przepis § 6 uchwały nr 864 w obecnym brzmieniu nie dotyczy tylko zakładów wymienionych w § 3 i 4 uchwały nr 162, o ile łączne inwestycje w takim zakładzie nie przekroczą 1 miliona złotych.

Omówiona uchwała nr 162 przy właściwym jej stosowaniu ułatwi w dużym stopniu eksploatację szeregu złóż kopalni i zapewni jednocześnie najbardziej ekonomiczne wykonanie inwestycji związanych z rozpoczęciem lub prowadzeniem takiej eksploatacji oraz niewątpliwie przyczyni się do aktywizacji lokalnych baz surowcowych.